

הישיבה הארבעים ושמונה

ביום ד' בניסן תשכ"ב בשעות 4—6.30 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים

הנוכחים: חברי הכבוד האדונים גינזברג, הוז וסלושץ.

החברים האדונים אברמסון, בן-חיים, ברגרין, טור-סיני (י"ר), מלמד, מירסקי, סדן, פולוצקי, קוטשר, רבין, שירמן.
 החברים היועצים האדונים אירמאי, בלאו, בן-נון, זיידל, מלצר, קרוא, שבטיאל, שלי.

המנהל האמרכלי הא' מנור.

המזכירים המדעיים האדונים איתן, אסטרסון, דותן, מדן, מנצור.

אורחים: האדונים אבן-שושן, אבנימלך, בן-יהודה, ברש ("ידיעות אחרונות"), גבתון, הראל, זק, חסון (לשכת העיתונות), טןפי ("הארץ"), כהן ("גרולסלם פוסט"), כוכבא, סיוון, סנה ("למרחב"), רבי ("על המשמר"), שווארץ, שמואל ("הבוקר"), ד"ר אריה מימון (נציג ראש עיריית תל-אביב).

הצטדקו על היעדרם: הגב' גרבל והאדונים אורבך, בנעט, גרינברג, הלקין, ייבין, ליברמן, לייבל, עגנון, פרץ, שלונסקי.

סדר-היום: א. הודעות וברכות

ב. אישור מונחים נוספים בטכניקה ובחינוך

ג. אישור זיכרון הדברים מישיבה מ"ז

ד. דיון בכללי הכתיב:

פתיחה — נשיא האקדמיה

הסבר להצעת הכללים — הא' בן-חיים.

א. הא' איתן: הדברים, שיש לי למסור בשם המזכירות המדעית, הם קצרים:

דין וחשבון על העבודה השוטפת של הוועדים והוועדות בשנת החודשים של שנת תשכ"ב יימסר לחברי האקדמיה בכתב בצירוף לזיכרון הדברים מישיבה זו.

אנו מקווים, שבקרוב תוכל האקדמיה לחדש את פעולתה בשטח מונחי הרפואה, שטמעמים שונים הזניחה זה כמה שנים. בישיבת ועד המינוח בשבוע שעבר הוחלט לבוא בדברים עם המוסדות המקצועיים השונים כדי להקים ועדה מרכזית למונחי הרפואה, שתעמיד לפי הצורך ועדות-משנה לענפי המקצוע הרבים, החסרים עדיין אוצר מלים עבריות.

החלה פעולה להגברת השפעתה של האקדמיה על לשון הציבור הרחב. כבר נדפס והופץ דף ראשון בשם "למד לשונך", המביא לפני הציבור חידושי לשון ותיקוני לשון שונים. העתק מדף זה נתפרסם בשבוע שעבר בכל העיתונים היומיים, ועורכיהם ועובדיהם ראויים לתודה ולשבח על עורה זו. לידי שיתוף פעולה עם מערכות העיתונים לשיפור הלשון הגענו גם בשני דברים אחרים: בכל מערכת נתמנה איש קשר, שיקבל ממזכירות האקדמיה הערות על ליקויים בלשון עיתונו ויעביר אותן לידי הכותבים. כן מינתה ועדת העורכים של העיתונים היומיים שלושה עיתונאים כבאי כוחם בוועדה ללשון העיתונות מטעם האקדמיה.

ב. הא' איתן: אנו מבקשים את אישור המליאה למונחים הבאים:

מונחי יסוד בטכניקה — בישיבה מ"ז של המליאה נדונה ההצעה דור, ציקלוס, והוחלט להחזיר את העניין לעיון נוסף בוועדה. הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה דנה בדבר והחליטה לבטל את הצעתה דור ולהציע למליאה לאישור מחזור, ציקלוס (cycle; Zyklus).

מונחי חינוך — שני הפרקים הראשונים ממונחי החינוך, שאישרה המליאה בישיבה

מ"ד, נמסרו להדפסה. בהמשך הדיונים נודמנו לוועדה למונחי החינוך שלושה מונחים, השייכים לאחד משני הפרקים הנ"ל. הוועדה מבקשת את אישור המליאה לצירוף המונחים הבאים לפרק ב' (מונחי תורת ההוראה):

unified studies	איחוד מקצועות, מקצועות מאוחדים
enriched curriculum	תכנית מורחבת
individualized instruction	הוראה מותאמת ליחיד

הא' טור-סיני: אני מציע, שנאשר את החלטות הוועדה.
הא' אירמאי: אבקש לברר את יחס המושגים unified, הנמצא כאן, ו-integrated שאף הוא ניתרגם ב"מאוחד".

הא' טור-סיני: אם יש פקפוק לגבי המושגים, לא נוכל לגמור את הדבר הזה הפעם. אבל על אישור יתר המונחים אני מבקש להצביע עכשיו.
הא' איתן: אני יודע שבמקום אחר במונחי החינוך נמצא גם המונח integration, ולדעת הוועדה זה עניין אחר.

ב ה צ ב ע ה או ש ר ו פ ה א ח ד —

במונחי יסוד בטכניקה:

מחזור, ציקלוס — cycle; Zyklus

במונחי החינוך:

תכנית מורחבת — enriched curriculum

הוראה מותאמת ליחיד — individualized instruction

ג. זיכרון הדברים מ"ז אושר פה אחד.

ד. הא' טור-סיני: מורי ורבותי, בזה הנני בא למלא חובה נכבדה וקשה זו לפתוח במלים כלליות את הדיון על שאלת הכתיב, כתיב שיביע, עד כמה שאפשר, גם את התנועות בלשוננו העברית החיה. בהמשך הישיבה הזאת, וכן בישיבה שתבוא מחר, ומפני כובד הבעיה בוודאי גם בישיבה או בישיבות נוספות, תשמעו מספר של הצעות, אשר ועדת הכתיב שבאקדמיה, שנתמנתה לשם כך, הגיעה אליהן, וכהקדמה לדיון, תשמעו דברי הסבר בהצעתו של ידידי וסגני, פרופ' ד"ר בן-חיים, אבל על יסוד טיפולי בבעיה הגדולה והחמורה הזאת, מאז ניהלתי את עבודת ועד הלשון ואחרי כן של האקדמיה ללשון העברית במשך שנים רבות, רואה אני חובה לעצמי לאמור כאן מצדי כמה דברים על הבעיה כולה מנקודת ראות היסטורית ונפשית. לא יכולתי להשתתף בעבודת הוועדה אלא באחת מישיבותיה הראשונות, אבל הבעתי דעה כללית במכתב אל הוועדה. דבריי אולי לא חדשים הם לכם או לרובכם, אבל חשוב לדעתי הוא, שיהיו דברים אלו על לבכם בשעה זו, שאתם באים לדון ולקבוע הלכה למעשה.

גם כשהמליץ ועד הלשון העברית, אחרי דיונים והתלבטויות מרובות, על כללים מסוימים של כתיב מלא בשנת תש"ח, ידענו וקבענו במפורש, שאנו מניחים כללים אלו בתורת ניסיון, ואחר תקופה של מספר שנים נשוב אנחנו או הבאים אחרינו לבדוק כללים אלו לאור הניסיון, לתקן מה שכדאי לתקן ומה שניתן לתיקון לשם המטרה הגדולה: לאפשר לכותב בלשוננו החיה להביע גם בכתב את כוונתו עד כמה שאפשר בדיוק, ולעשות את הכתב העברי ואת הספר הנדפס בעברית למכשיר יעיל ביותר לשם תפקידו המרובים. ואין אני בא בדברי פתיחה אלו להביע דעה לפי שעה על ההצעות שהוצעו, אע"פ שכמובן חשבתי עליהן, ובדעתי אח"כ להשתתף בדיון עליהן. בין שתפול ההכרעה לכאן או לכאן, חשוב הוא לכולנו, ולי בייחוד, לשמוע את דעתכם, את דעת כולכם בעניינים אלו, שכן גם אתם חשבתם לא אחת על הבעיה

האקדמיה ללשון העברית - מוגו בוכיוות יוצרים

שלפנינו, וגם אתם קניתם לכם ניסיון רב בקשיים שבבעיה, וגם אתם שקלתם אפשרויות הרבה, שאולי יש בהן להגיע לדרכים יעילות יותר בשימוש בכתב העברי ובספר העברי הנדפס.

אין בדעתי, כאמור, אלא להביע כמה רעיונות יסוד לפני הדיון בישיבה.

ידוע לכולכם, כיצד התפתח הכתב העברי בימי הקדם, בתקופת המקרא. לא אזכיר כאן, כיצד נולד כתב האלף-בית העברי הזה לפני שנכתבו בו ספרי המקרא. מרובות המהשבות והעובדות בבעיה המוקדמת הזאת, ואני הבעתי את דעותי בעיקר במאמרי על האלף-בית באנציקלופדיה המקראית, לפי הידוע לי עד מועד כתיבת המאמר, ובעיקר לא גשתנתה דעתי זו גם עד היום.

אבל בעצם תקופת המקרא רואים אנו, כידוע, כבר התפתחות זו מן הכתיב החסר עד לכתיב מלא במקצת, והיום מוכרות לנו גם המגילות ממדבר יהודה, אשר בהן אנו מוצאים כתיב מלא שבמלא.

למה זה וכיצד באה התפתחות זו? על שאלת ה"למה" לא קשה לענות. גם קדמונינו הרגישו את הקושי הגדול הזה שבעובדה, שאין הכתב החסר, כפי שהוא שימש בטפסים הקדומים של הספרים וכן בכתובות ששרדו מתקופת המקרא, מוציא את הספק; למה הכוונה באותיות כגון "שמר", שיכלו להביע או "שָׁמֵר" או "שְׁמֹר" או "שְׁמֹר" כצורת מקור, "שֹׁמֵר", "שְׁמֹר" וכדומה. ועדות למבוכה זו הרי משמשים לא השמות הפרטיים של אישים זרים במקרא בלבד; ניקודם, שהוכנס אחר כך לנוסחנו, מבטא אותם, למשל, "סִנְחַרְיָב" או "סִנְבַּלַּט", בעוד שתרגום השבעים מעתיק אותם "סִנְחַרְיָב" ו"סִנְבַּלַּט", והיום ידוע לנו מן הכתובות האכדיות, שצורת השמות הנכונה הייתה, האחד Sin-ahhe-erib והאחר Sin-uballit. גם מצד העניין עדות, למשל, בתרגום השבעים על הבנה שונה בהחלט של מלים ומשפטים מרובים בתנ"ך. כך, למשל, ביטאו התרגומים אלו במקום "וחמשים יצאו בני ישראל ממצרים": "וחמישים, ז"א בני הדור החמישי, יצאו בני ישראל ממצרים", ומרובים האבסורדים, שהתרגומים הקדומים מעידים עליהם, כגון דבר מפורסם זה, שתרגמו גם היווני וגם הלאטיני במקום "הלמתים תעשה פלא אם רפאים יקומו יודוך סלה": "אם רופאים יקומו יודוך סלה", בלאטינית: num medici te laudabunt, וכך מבטאים הנוצרים הקתוליים משפט זה בתפילתם עד היום, והרבה הרבה כאלה.

וכיצד בא מתוך כך הכתב המלא יותר? הוא לא נולד בכוונה תחילה, אלא הוא התפתח ברובו על יסוד עובדה זו, שנשמרה צורת מלים כגון "בית" או "און" בכתב גם במקרים אלו, שלא ביטאו יו"ד קונסוננטית או ו"ו קונסוננטית באותה המלה, בצורות כגון "בית המלך, אוני" וכדומה, ובאנלוגיה למקרים אחרים, כדי להביע את התנועות העיקריות גם במלים אחרות. אבל התפתחות זו הופסקה באמצע ולא הביאה לידי שיטה מלאה להבעת רוב התנועות, וכאשר היה צורך להסביר את קריאת המלים השנויות במחלוקת בתוך ספרי המקרא הקשים, הכניסו סימנים אחרים, סימני ניקוד שונה, וסימני ניקוד אלו הוכנסו לתוך נוסח התנ"ך כמות שהיה, גם במלים, שכבר שימשו בהן סימני א, ה, ו, י לציון התנועה, וגם במלים הכתובות חסר ממש, ומשום כך ניקוד זה אינו עקיב, ויש בו סימנים כפולים לציון התנועה o או u, למשל, גם שורק וגם קבוץ, ואין צורך לומר לכם, כמה קשה היא שיטת הניקוד הזה, עד שבמשך הדורות לא כתבו מחברי הספרים שבפרוזה וכותבי המכתבים בכל דור ודור בניקוד, ואחרי תקופה של שני דורות בתחיית לשוננו כלל זה נראה כיציב וקיים, שבכתיבה רגילה של מבוגרים ובהדפסה רגילה בשביל יודעי עברית בפרוזה אין משתמשים בכתיב שבניקוד.

ואין הדבר דומה לשימוש האלף-בית בשפות אחרות, שירשו מן העברית את האותיות של האלף-בית העברי עצמו. בשביל היוונית והרומית, למשל, לא היה צורך באותיות ה, ה, ע, שלא היו במבטא השפות האלה, והאותיות, אשר בעברית ציינו את הקונסוננטים הנזכרים,

פנויות היו בלשונות אלו לשימוש אחר, ועל פי התפתחות, שלא כאן המקום לדבר עליה, הפכו לשמש סימנים לתנועות. ואף יהודים אשכנזיים אלה, שכתבו באותיות עבריות את הדיאלקט היהודי הגרמני שלהם, לא היה להם צורך, למשל, באות עי"ן, הואיל ואות זו לא הייתה משמשת עוד כל קונסוננט נוסף במבטאם המרושל, והפכה לסימן התנועה e. וגם בניבים שמיים אחרים, כגון בפניקית ובפונית, היו אותיות כאלה מיותרות במבטא הדוברים, ויכלו לשמש סימני תנועות שונות.

לא כן הדבר בעברית המדוברת שלנו. רבים לא השלימו עם טשטוש מבטא זה, העושה אלפין עינין וחיתין כפין, ועוד ועוד, ואינם רוצים להוציא אותיות מסוימות כאלה משימושן להבעה קונסוננטים. אבל גם המזוללים בהבדל שבמבטא, בכתב הרי כולנו מקפידים לשמור על ההבדל שבין "עתה" בעי"ן ו"אתה" באל"ף, בין "עי"ן" ובין "אי"ן" באל"ף, ומשום כך אי אפשר לנו להוציא אותיות, המשמשות קונסוננטים, ולעשות אותן סימנים לתנועה, כמו שנעשה הדבר בידיש ובדיאלקטים אחרים.

ומכאן, שעלינו למצוא דרכים אחרות, ולהשתמש, עד כמה שאפשר במכשירים המועטים האלה, שניתנו לנו במסורת הכתב העברי במשך הדורות, כדי להכשיר אותם, למען יביעו, עד כמה שאפשר, גם את התנועות; ואמנם עם זאת נדרשת הקפדה על פי העובדה, שאין סימנים אלו שבמסורת פנויים כולם ממש לשימוש כסימני תנועות. הרי סוף סוף גם אותיות א, ה, ו, י אלה, שהתרגלנו להן גם בשימוש אורתוגרפי כסימני תנועות, גם סימני עיצורים, גם סימנים לקונסוננטים הן, ואמנם אולי יש אפשרות, גם על פי התחלות שבמסורת זו או זו, להוסיף סימנים נוספים במקום הצורך. אבל לגבי ניסיון כזה ולגבי ניסיונות אחרים עלינו לזכור את הכלל הגדול הזה, שלא די בכך, שיהיו האמצעים שאנו יכולים להציע אותם ולגייסם, פשוטים ויעילים יחד. עלינו להתחשב גם בעובדה מרכזית זו, אשר גם ניסיון הדור האחרון העמיד אותנו עליו ביתר בירור, שקהל העברים שמרני הוא, ולא בנקל יקבל חידושים במסורת, שנתקדשה אצלנו במשך דורות מרובים. ואף על פי שכתוב זה אינו בא לשמש את יצירות המסורת, בהעתקת כתבי התנ"ך או בהדפסת הספרות התלמודית והמדרשית, אלא את הגיית דורנו בהווה בלבד, אין להתעלם מיסוד זה, שכל תחיית לשוננו בדיבור ובכתב לא באה אלא לשם הקשר עם העבר ועם מקורות מקודשים מן העבר; ולא נוכל לבוא וליצור כתיב חדש לגמרי, כאילו כתיב שלישי על יד הכתיב ששימש את המקורות המנוקדים מימי הקדם, ועל יד הכתיב המלא הפשוט, כפי שנהגו בשינויים קטנים וגדולים במקורות התלמודיים ובספרות ימי הביניים ובימי ההשכלה עד דורנו אנו. אין גוזרים גזירה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכולים וגם רוצים לעמוד בה.

וגם בכך עלינו להתחשב. כתיב זה, שאנו באים להתקין אותו, בתיקון הצעות קודמות והחלטות קודמות, בא לשמש בעיקר את הכותב עברית, ולא רק את המדפיס עברית. לא די בכך, שיהיו סימנים במספר מספיק בתיבת הסדר, המביא את הדברים הכתובים לדפוס. בדרך כלל אין הסדר שבבית הדפוס יכול לסדר אלא מה שכותב הדברים כתב בלבד. אם כותב הדברים לא דייק להכניס סימנים נוספים לתוך כתב היד שהוא מכין או לתוך מכתב זה שהוא כתב למכריו ורעיו, לא נוכל להושיב על יד כל פועל בבית הדפוס מומחה בעל מקצוע, שיכניס סימנים במקום, אשר כותב הדברים לא סימן אותם בתוך כתב ידו. ואין לדרוש מן הסדר, העושה את עבודתו באופן מיכני, וכל כוונתו אינה אלא להביע בדפוס מה שלפניו בכתב היד, שיתרגם כאילו כל הברה והברה לכתב אחר ולכתיב אחר. כל סידור טכני במכונות כתיבה ובכתיב הדפוס לא יועיל, אם לא נוכל ללמד את הכותב לנהוג על פי כללים אלו, שאנו באים להציע אותם.

ועוד זאת. אל נא נשלה את עצמנו, כי תיקון הכתיב יוכל ליעל ייעול של ממש גם את

לימוד לשוננו ואת הדיוק במבטאה. לימוד של לשון חיה צריך להתבסס על שמיעת האוזן, ולא על הכתב. אין הכתב בכל לשון מביע את כל פרטי המבטא, בוודאי לא באנגלית, אשר אין מבטא מסוים אחד לכל סימני התנועות שבלשון זו, וגם לא בגרמנית, שהיא כאילו קבועה יותר בתיאום האות להגה המסומן בה, כמו שאפשר להוכיח בעובדות הרבה מאוד. אין אותיות הכתב אלא סימני עזר, שיוזכרו לקורא הדובר בלשון, לאינו מלה הכוונה, ואם הוא יודע להכיר בסימנים האלה את המלה המכוונת, באנגלית או בצרפתית או בגרמנית, ואף בעברית, אז גם יבטא אותה על פי ידיעתו, תהא ידיעה זו מדויקת פחות או יותר.

ובהזדמנויות אחרות הבעתי את דעתי, שתבוא תקופה, שלא תזדקק עוד באותה זיקה למלה הכתובה, כמו שזיקה זאת עדיין קיימת בלשוננו. אין אף המלים שבלשון אלא רמזים רמזים למחשבה שבלב, ואין סימני הכתב אלא רמזים לרמזים, סימנים משניים, שמשקפים כפי יכולתם את הסימנים שבדיבור, שבעצמם אך משמשים את המחשבה. וכבר פותחו, כידוע, מכשירים המאפשרים לאדם להביע את מחשבתו מפה לאוזן במקום שנחוץ היה מקודם לרשום הכול בכתב: בטלפון, ברדיו, בתקליטים שבגרמופון, ואף היום נוצרים ומופצים תקליטים דקים שבדקים, שבוודאי בעוד שנים יוכלו למלא את מקומם של מכתבים, תקליטים המביעים לא רק את המלים הגרודות, אלא גם את הטעמתן ואת הנעימה המלווה אותן בגוני גווני. כשם שרחוקה הדרך מכתב־חרטומים זה של המצרים ומכתב־תמונות זה של השומרים הקדומים עד לכתב האלף־ביתי שבעברית ושכלל לשונות המערב, כן יש להניח, כי תבוא תקופה, שתשתמש באמצעים מדויקים יותר במקום כתב זה וכתוב זה המשמש את ימינו. גם קביעה זו, שנקבע אותה בישיבות אלו, לא תהיה אלא קביעה לזמן. וגם במובן זה תהיה קביעתנו זמנית, שבתוך בעיה חמורה זו, הקשורה במסורת, הקשורה בהרגשת נפשם של אלפים ורבות בישראל, תוכל לבוא כל התקדמות אך בזהירות, לאט לאט, צעד אחרי צעד. וגם אם תהיה תוצאת הדיון שוב אך פשרה, כשם שהכרעת ועד הלשון בשעתו לא הייתה אלא פשרה, יש דברים אשר הפשרה יפה להם, כשאנו רוצים לקרב את הפתרון. כי כן כל עבודתנו נעשית לא בחלל הריק, אשר המחשבה וההיגיון בונים בו היכלות מפוארים, אלא בתוך חברת בני אדם, אשר שאיפותיהם שונות וצורכיהם שונים הם.

איך שהוא, ניתנת לכם כאן הזדמנות להביע את דעתכם, אחרי שתשמעו את דברי ההסבר מפני פרופ' בן־חיים, ראשונה בישיבת היום ובישיבת מחר באופן עקרוני, ולא לגבי פרטים, אשר בדעתנו לדון בהם בישיבות אחרות. ועל כל פנים עדיין לא הוחלט כל דבר, ואם נזכר בעיתונות פה ושם, כי בדעתנו להנהיג דרך זו או זו לגבי הכתיב בעברית החיה. מוסדם הדבר לדבר על דעתנו במובן זה. אין אנו באים היום אלא לשקול את האפשרויות שבידינו, וההכרעה לא תוכל לנפול אלא אחרי עיון מעמיק ואחראי נוסף.

הא' בן־חיים: יש לי הכבוד להביא לפני מליאת האקדמיה את מסקנותיה של הוועדה לענייני הכתיב, ומבקש אני לצרף להן, בשם הוועדה, דברי הסבר, שמא יאה בהם כדי להעמיד: (א) על הבעיה, שהוטל על ועדת הכתיב להציע לה פתרון; (ב) על הקשיים המרובים, שהיה עליה להיאבק בהם בהכנת ההצעה, (ג) ועל טיב הפתרון המוצע, ומה שמשמע ממנו הלכה למעשה.

במחיצה זו לא מן הראוי שאשקע בעיונים היסטוריים ואאריך בהם את הדיבור, שכן הדברים ברורים וגלויים לפני כל חברי האקדמיה, וכבר נידונו בהרחבה בכתב ובעל פה. אסתפק בנקודה זו אך במה שנראה לי מוכרח ביותר.

תכלית כל שאיפה לתיקון הכתיב היא ליצור התאם, ולו מינימאלי, שבין הסמל הגראפי לבין הלשון, כפי שהיא נשמעת לדובריה. בנוהג באומות ובלשונות של תרבות הרגלי כתיבה

מתגבשים לכללים במקום מסוים ובזמן מסוים, ובאותו המקום ובאותו הזמן ההתאם שבין הלשון ובין צורתה בכתב נראה סביר ומניח את הדעת. ידוע שהתאם אידיאלי בין הלשון ובין כתבה אינו נמצא בשום כתב שבעולם, ואפילו כתיב מדעי-פונטי לא הצליח להשיגו. הלשון בעצם טבעה הוא השינוי, היא פושטת צורה ולובשת צורה. ואילו הסמל הגראפי שלה, משנתגבש או משנקבע בזמן מן הזמנים, השינוי אינו חל בו מעצמו, מכוחו. לפיכך דבר רגיל הוא, שההתאם הסביר מעיקרו מתערער במרוצת הימים, עד שהצורך מורגש — אם מעט ואם הרבה, הכול לפי תנאי התפתחותה של אותה הלשון — לחדש את ההתאם שנתערער. הבאים אפוא לתקן את הכתיב בלשון מן הלשונות מועמדים לפני השאלה: כיצד גושרים גשר בין המורשה ההיסטורית של הכתיב ובין המציאות החדשה, החיה, של הלשון כדיבורה, בלא לעשות את עצם מטרת כל כתיב, כלומר הצגתה של הלשון בכתב, פלסטר.

ברור אפוא מעצם טיבה של השאלה, שאין אפשרות לתקן תקנות של כתיב, שיעמדו לכל הדורות, ואמנם אתה מוצא, שדרכה של שאלת תיקון הכתיב בכל לשון לצוף ולעלות בה מדי פעם בפעם.

ברם, המטרה, שדורשי תיקון הכתיב לעברית משווים אתה לנגד עיניהם, צנועה יותר בהיקפה ופחותה בקיצוניותה. הכול יודעים, שכתב העיצורים, כפי שנתגבש בספרי המקרא, שוב אינו מביע את לשונם של רבים, רבים מאוד מדוברי העברית, ואף על פי כן לא הושמעה עד עכשיו התביעה להכניס בו תיקון של ממש. ומכיוון שתיביעה כזו לא הושמעה — ממילא מובן, שלא נזקקה הוועדה לעניין זה כל עיקר.

כל עצמה של התביעה, המנסרת בחלל עולמנו שנים על שנים, והגוברת והולכת בדור האחרון, זו היא: יינתן בכתב העברי מעמד לתנועה — חלק כה חיוני בלשון — שיהא מעמדה של זו קבוע בכתב ושווה למעמדו של העיצור. אין צריך לומר כאן, שרעיון זה אינו חדש עמנו, ולאמיתו של הדבר סימון התנועה בכתב העברי כבר הוא נתון במידה מצומצמת, ושלא על דרך ברורה כל צורכה בכתב האותיות של המקרא. אבל רק בשלהי האלף הראשון למניין הנוצרים זכתה התנועה להיסמן באופן ברור, באין סימונה יוצא לכמה פנים, ע"י שיטות הניקוד השונות, ובראש וראשונה ע"י שיטת הניקוד המקובלת עד היום הזה.

לכאורה כבר הושגה המטרה הרצויה, ומה טעם לתביעה זו? ולא היא.

אמת, יש בידנו סימנים לציון התנועות הנשמעות בלשון ימינו, אלא זו הצרה, שכתב זה, שיש ביכולתו לסמן את התנועה, אינו נוהג אלא במעט מן המעט ממה שנכתב בעברית. וצרה גדולה מזו, שאין הוא יכול — וכמות שהוא אין הוא עשוי — להיות כלי מחזיק תועלת לרבים. דיי להזכיר את העובדה הידועה לכולנו, שגם סופרים מובהקים נזקקים לעזרתו של הנקדן, כלומר לעזרתו של מי שאומנותו לדעת את סוד כתיבתן של התנועות. ואם בסופרים ראשי היוצרים בלשון ושלטיה כך, קל וחומר בפשוטי בני אדם, משכילים ופחותים מהם, ויעידו מורי הלשון בבתי הספר, ששיקעו עמל רב בלימוד כתיבת התנועות כהלכתן, ומה ברכה ראו בעמלם. כי נתקיים בניקודנו הנוהג ביחס שבין לשון לכתבה לאורך ימים: ההתאם שהיה בזמן היווצרותו נתערער ערער גמור, ושוב אין אדם עברי, ואפילו משכיל ומלימד. בטוח בבחירת הסימו לציון התנועה שהוא הוגה. ולא זהו בלבד הטעם, שמניין התנועות במבטאנו, המרוי משום מה "ספרדי", פחות הוא ממניין בפייהם של יוצרי הניקוד, אלא שכמעט כל דוברי העברית אינם מבחינים בין תנועות ארוכות לקצרות, בין חטפים לתנועות הגמורות, ורבים, רבים מאוד, שאינם מכפילים את העיצורים, ושתי סגולות אלה הן תנאי מוכרח לשימוש בנקוד המסור כהלכתו ובלא מאמץ למדני.

כדי להפוך את השימוש בניקוד לנחלת הציבור כולו ולהפקיעו מכלל סוד מקצועי של

מניין מומחים, צריך שיקויים אחד משני התנאים האלה: או שינוי מבטאנו בתנועות לדומה למבטאם של יוצרי הניקוד, או ריפורמה מרחיקה לכת בשיטת הניקוד.

האפשרות הראשונה אינה אפשרות של ממש, ואין איש מעלה אותה על הדעת, לאחר שכל ישראל דוברי העברית קיימו וקיבלו על עצמם לפני שישים שנה ויותר את הגיית התנועות הספרדית, ועל כורחנו האפשרות השנייה בלבד קיימת, היא הריפורמה בשיטת הניקוד. אפשרות שנייה זו — מצד הלשון, מהותה ודקדוקה, אין שום מכשול בדרכה, אולם קשיים חברתיים המורים, ויהיו מניעיהם מה שהם, מונעים אותה. כי ביטולם של הסימנים שנעשו כפולים ומיותרים, כגון הקמץ והחטפים, יוצרים חיץ בין כתיבו של ספר הספרים, המקובל והמושרש זה למעלה מאלף שנים, ובין כל דבר אחר שייכתב בניקוד מתוקן ומותאם ללשונו. לפיכך אלה המבקשים למלא את חסרון סימני התנועות מתוך הכתב העברי לא נותרה לפניהם אלא הדרך היחידה: לפתח את הכתיב האחר הרווח יותר בעם, והוא קדמון מן הכתיב המנוקד, כלומר הכתיב המשתמש באותיות מסוימות לציון התנועות. ובוודאי בוודאי לא מקרה בעולם הוא, שכתוב זה הוא ששימש את כתבי העברית ברוב כתיבתם אף בעצם הימים, שנתחדש החידוש של הניקוד, ובימים שלאחריהם עד היום הזה.

שתי דרכי כתיב קיימות אפוא בלשונונו מקדמת דנא, ומלה עברית, הנכתבת באחת משתי הדרכים, צורתה הגראפית עשויה להיות שונה מאותה המלה עצמה הנכתבת בדרך האחרת; וסִימָה מכאן את סימני הניקוד עצמם.

יוצרי בית הספר העברי החדש, ובראשם אחד מנשיאי ועד הלשון, דוד ילין ז"ל, לא ראו כל אפשרות וכל הצדקה מצד הפדגוגיה להקנות לילד ולאיש מן העם לימוד שתי צורות כתיבה של מלה עברית, וכדי לבטל את השניות הנוהגת במציאותנו גזרו המורים בחסותו של ועד הלשון בשנת תרס"ד: יהא כתיבה של מלה עברית אחד, והוא עשוי כך, שאתה יכול להוסיף בו סימני הניקוד בלא צורך כלשהו לשנות במספר אותיותיה של המלה. אמרתי "גזרו", כי זו באמת גזרה שכמעט כל הציבור לא יכול לעמוד בה. יש בכתיב זה חומרו של הכתיב המקראי, שאינו משמש באותיות לסימן תנועות על דרך הקבע, ואין בו קולו, והוא סימני הניקוד. תוצאות הגזרה לא התממנהו לבוא. הכתיב החדש, המוסדר וההגיוני בעקרונותיו, לא נתקיים אפילו בכותלי בית הספר, ויעידו ספרי הלימוד, בפרט מחוץ לתחום לימוד הלשון עצמה. מציאות מסוימת בכתיב הלשון הוקרבה קרבן לאידיאל פדגוגי של אחידות במבע הגראפי, אבל האחידות לא הושגה כלל. תלמידי בית הספר, משיצאו משלב הקריאה במקראות מכוונות ונכנסו לשלב הקריאה בספרים ובעיתונים, נקלעו למציאות שונה משהוצגה לפניהם בלימודם, ותחומי החסר והמלא נעשו רפים בידיהם, והפעם נתלווה גוון חדש לרפיון זה: נטייה חזקה להשמיט אמות קריאה, שכתובן הוא כלל אף בספרי המקרא, ואתה מוצא בכתיבתם של ילדינו כגון שְׁמֹר בלא וי"ו ושְׁמִירָה בלא וי"ד והרבה כיוצא באלה. משלא הצליח ההסדר של שנת תרס"ד, חזרה השאלה למקומה: אל ועד הלשון העברית. לאחר דיונים ממושכים וסוערים פרסם ועד הלשון בשנת תש"ח החלטה חדשה, ובה סמך ידו על מה שקרוי "כתיב מלא". אף ניסה לתקן בו תקנות, שתהא כל מלה עברית בכתיב חסר-הניקוד קבועה באותיותיה, כשם שקבועה היא בכתיב המנוקד.

לא אנתח עכשיו הסדר זה, פרטיו בוודאי יועלו בוויכוח, אך אציין, שלא נתקבל בבית הספר, ולא היה בידי ועד הלשון לכפותו. כיוון שההסדר לא חידש חידוש גמור אלא סיכם את המצוי וכיוונו — קיבלוהו רבים, קיבלוהו אך לא כולו. הוא לא היה לכתיב המוסמך. והאמת להיאמר ניתנה: ההסדר של ועד הלשון לא פתר את עיקרה של השאלה. יש בו אך צעד נוסף לקראת המטרה המבוקשת של כל דורשי תיקון הכתיב: וקאליוזציה גמורה. שכן לא הטיל חובה להבחין בין u ל־o, בין i ל־e, ולא דאג כלל לסימון ה־a. ועוד חולשה יש

בו, שכמה מעיקרי כלליו נתונים על דרך הבררה: רצונך נקוט כלל זה, רצונך נקוט כלל זה. ובכך רואה אני צידוק מה לסירובם של מוסדות החינוך להטילו חובה על תלמידיהם, שהמורים אינם זנים מתביעתם: חייבת כתיבתה של מלה עברית להיות אחת ויחידה באותיותיה, בין שאתה מנקד ובין שאינך מנקד. תקנה אחת במיוחד לא נתקבלה אף על דעתם של אלו, שדבקו בדרך כלל בהסדר של ועד הלשון, והיא כתיבת שתי יו"דין לציון ay. כגון בניי בשתי יו"דין כנגד בְּנֵי ביר"ד אחת. תמונת כתב זו שמלומדים רגילים בה מטילה משום מה אימה על רבים. ואולם עם שלא הייתה החלטת ועד הלשון להסדר מחייב, הרי הכשירה את הלבבות לקראת הסדר, ואפילו קיצוני יותר. יש לנו ידיעות על כך ממשאלים, שנערכו במשרד החינוך.

כשבאה האקדמיה לנסח את מטרותיה, הכריזה שאחת מהן היא "לכוון את דרכי התפתחותה של הלשון העברית... באוצר המלים, בדקדוק, בכתיב ובתעתיק". וכך נפל בחלקו של הוועד לדקדוק להיכנס בסבך השאלות של ההבעה הגראפית של העברית, לבדקה לכל צדדיה ולהכין לה הצעת פתרון. כזכור לחברים, לפני שנים הובא לפני מליאת האקדמיה הפרק הקל ביותר בתחום זה, והוא כתיבתה של העברית בכתב לאטיני לצורך ייצוגה כלפי חוץ. פרשה זו נסתיימה, לפחות לפי שעה, ועתה אנו מביאים לפני המליאה את הפרק הקשה ביותר, והוא ייצוגה של הלשון בכתב כלפי פנים.

אף על פי שחברי האקדמיה מוחזקים להיות בקיאים בהלכות הלשון העברית, ויש בידם לעשות לפתרון שאלה זו בלא סיוע ממקום אחר, ראה ועד הדקדוק לשתף בפעולה זו את משרד החינוך מפני חשיבותה הציבורית והחינוכית של שאלת הכתיב. משרד החינוך נענה לבקשת הוועד ושלח את באי כוחו לוועדה.

מטעם משרד החינוך השתתפו בוועדה האדונים אבן־שושן ובני־יהודה, ומשפרש הא' בן־יהודה, באו במקומו הא' זיידל, חבר באקדמיה, והא' כוכבא. חברי האקדמיה בוועדה היו האדונים: בענט, ברגרין, שירמן ואני, ומזכירה הא' מדין. את ישיבתה הראשונה פתח נשיא האקדמיה והשתתף בה.

כבר מתיאור הבעיה וגלגולי פתרונה ניתן להבין, מה רבו קשיי עבודתה ומה חריפים, ממושכים ונוקבים עד שורשי הלשון היו הוויכוחים בה, עד שעלה בידה לנסח את ההצעה שלפנינו.

הוועדה ראתה את עצמה בת חורין כלפי כל הסדר שהוסדר מקודם, ובכלל זה הסדרו של ועד הלשון משנת תש"ח. היא ניגשה לבחון את השאלה בחינה חדשה, מתוך הכרה ברורה, שאינה דומה האקדמיה לוועד הלשון, כי החלטותיה של האקדמיה עולות חוקים לגבי הלשון הרשמית ומוסדות החינוך במדינה.

לעיונה של הוועדה הובאו סיכומי הצעות, שהועלו במשך עשרים שנה האחרונות ויותר, ונצטברו בארכיון ועד הלשון והאקדמיה. כשישים הצעות שונות היו לפניו, ומספר המציעים מרובה משישים. אין המקום והזמן נותנים לתאר את ההצעות השונות, ואף לא להזכיר את מציעיהן, אך אציין שבכלל ההצעות הייתה הצעת כבוד נשיא המדינה, והיא כבר הועלתה לפני המליאה בהצעתו ביום ב' בתמוז תשי"ט. קשה לומר, מה לא הוצע בעניין תיקון הכתיב העברי, החל בהצעת ביטול מוחלט של כל אמות הקריאה, גם אותן הרגילות בכתיב המקרא, וכלה בהמרת האל"ף־בי"ת העברי בלאטיני.

שלושה כיוונים עיקריים התבלטו בה כבר בישיבותיה הראשונות:

- (א) האקדמיה תסמוך את ידה על הסדרו של ועד הלשון, לאחר שייעשו בו כמה תיקונים;
- (ב) האקדמיה תקבע כתיב שיש בו וקאליוציה גמורה לפי הגיית התנועות בלשון ימינו;
- (ג) האקדמיה תקבע כתיב המבוסס על ארבעה עקרונות אלה:

- (א) כתיב חד־משמעי
- (ב) שמירה על שלד המלה העברית
- (ג) תיקונים בניקוד
- (ד) ניקוד חלקי.

בעל הכיוון השלישי היה הא' בן־יהודה, ומכיוון שפרש מן הוועדה לאחר ישיבתה השנייה, רואה אני צורך לפרש מה משתמע מן ארבעת העקרונות הלכה למעשה, ואני קורא פסקאות מזיכרון הדברים של הוועדה:

"תחילה נקבע את כתיבה של המלה אחד ויחיד. מהו המקור שנקבע על פיו? לדעת התנ"ך. זהו המקור הנלמד והנפוץ ביותר, ושהיינו קשורים אליו ביותר, יותר מן התלמוד..."

"זה יהיה קנה המידה: מלה, שיש לה שלד קבוע בכל המקרא, לא תשנה את צורתה...". "מלה, שמראה בתנ"ך אינו קבוע, אין צורתה המופיעה בתנ"ך מחייבת, ורשאים אנו לקבוע מה שנוח לנו".

"יש עוד פרטים בניקוד שאינם אלא קשיים מיותרים בלימוד הלשון ויש לבטלם, כגון הכללים המיוחדים הנובעים מגרונותיה של ח"ת, הפתח בצורת שְׁכַחַת, שְׁמַחַת, תְּחַשְׁבִי. החי"ת חדלה להיות גרונית".

"וכן יש לבטל את רפיון בג"ד כפ"ת אחר אותיות השימוש. יש להתיר ולקבוע: 'פּפּל מקום' 'זהב ופספף', ורק במלים יוצאות מן הכלל, שהרפה נשתרש בהן יישמר, הרפה כגון: תִּכְּן".

"אם שלד המלה יישאר אחיד, כאמור, לא נשארה לפנינו אלא שאלת הקריאה בכתיב לא־מנוקד והצעתי לפתרון שאלה זו היא ניקוד חלקי".

נוסף על כך כבר בראשית פעולתה של הוועדה הועלתה הצעה, שתחליט הוועדה תחילה על העיקרון "כתיב הקובע שלד אותיות אחיד". ורק לאחר החלטה זו תיכנס בדיון בפרטים ובהכנת הצעתה לפתרון שאלת הכתיב.

לא ראתה הוועדה להיכנס בדיון על העיקרון "תיקונים בניקוד", שכן שאלה זו היא מגופי הלשון ודקדוקה, והדיון בה לא היה מסמכותה. סמכותה מצומצמת היא: לבקש את הלבוש הגראפי המתאים ללשון, כפי שהיא מוחזקת לנכונה בשעה זו. אף לא ראתה הוועדה לכבול את ידיה מראש בעיקרון מסוים, אלא ביקשה לסקור תחילה את הפרטים ולהעמיד את העקרונות מתוך ליבונם.

בשלב זה ראה הא' בן־יהודה לפרוש מן הוועדה, ופרש מתוך ידידות ומתוך סברה, כי יקל לה לוועדה כחטיבה אחידה לגבש את השקפותיה ולמצוא את הפתרון לשאלה. ד"ר בן־יהודה עזב את הוועדה, אבל בוודאי ראה בהצעה שלפנינו, כי הוועדה לא עזבה כמה מן הדעות שהשמיע בה, והשתתפותו המעטה הועילה לה לעבודה.

ועלי לומר, שגם עתה לא הייתה הוועדה בחינת חטיבה אחידה. אף שני הכיוונים שנתרו רב כוחם לפלג את הדעות בכל פרט ופרט ולהרבות ויכוחים, ואמנם כך היה. כדי לקדם את פעולתנו ולהגיע עד תכליתה, החלטנו להתפלג לשתי ועדות משנה, ומספר המשתתפים בכל אחת מוועדות המשנה שווה היה. כל פלג נטל על עצמו להכין הצעה משלו. בתום עבודתן של ועדות המשנה, נתברר שניתן לקרב את שני הכיוונים. ואמנם דברים רבים היו משותפים בהצעות שני הפלגים, ובכמה פרטים נוספים הודו אלה לאלה. עכשיו היה נחוץ מאמץ לא גדול ויתורים משני הצדדים כדי להגיע להצעה זו המובאת לדיונה של המליאה.

מה הם עקרונותיה של הצעה זו, ומה טיבה ?

(א) כל תקנה שתתוקן בכתב העברי תיעשה מתוך הכתב העברי — ואם מדובר בדפוס, הרי מצורת האות המרובעת שבו.

(ב) בשאלת השאלות, יהיו לנו שני כתיבים או כתיב אחד, הוועדה מציעה: יהיה כתיב אחד ויחיד בשימוש לשון ימינו, וכל מלה תהיה קבועה במניין אותיותיה ובסימניה. דבר זה אין פירושו כלל וכלל ביטול חובת הלימוד והדיעה של הכתיב המנוקד ככלליו במקרא, אלא שדיעה זו תהא סבילה (פאסיבית). הווי אומר: הכול יודעים לקרוא את הכתוב בכתב המנוקד, בדומה לנוהג באומות ובלשונות, שסוגי ספרות קדומים מן ההסדר שנסדר באחד הימים נקראים ונלמדים בכתבים המקוריים. אין צריך לומר, שדבר זה חל על הקריאה בתנ"ך. מצד אחד אפשר להעלות על הדעת, ששירה, דרך משל, תיכתב בכתב שיוסדר. אין צריך להזכיר, שמעולם לא נתקדש הניקוד, ואפילו סידורי תפילה עשויים להיכתב ולהיקרא על פי הכתיב המוסדר. מה ייכתב בכתב המנוקד ומה לא ייכתב בו, הוא עניין שניתן להחליט לאחר בירור לגופו.

(ג) הכתיב יתבסס על המגמה הכללית בתולדות הכתיבה העברית לסמן במידת האפשר את התנועות באותיות הקרויות "אמות קריאה", ועליהן יש להוסיף מה שכבר השיגו הנקדנים בכל שיטות הניקוד, סימונם הברור של אמות הקריאה, שלא תהא אם קריאה אחת יוצאת אלא לסימון תנועה אחת. לפיכך לא תהיה עוד אם קריאה וי"ו סתם, אלא אם קריאה וי"ו שהיא u ואם קריאה וי"ו שהיא o, ובדומה לכך הו"ד.

(ד) בכל מקום שהסימון של אם קריאה לא יסתור את הנוהג בניקוד המקובל, יועבר הסימון אל הכתיב הלא-מנוקד. לפיכך החולם והשורק מועברים אלי, על פי כלל זה, אך אין להשתמש ביו"ד חרוקה ל-i, כפי שהדבר נוהג בידיש ובמקצת ספרים עבריים המכוונים להמוני העם, שכן יו"ד חרוקה בניקוד פירושה yi, ולא i. עיקרון זה מסביר, מפני מה לא הציעו מציעי הסימון ל-a ול-e, אותם הסימנים המשמשים בניקוד המקובל וביקשו סימנים חוץ לו.

(ה) במקום שאי אפשר להעביר סימון מן הניקוד המקובל, יבוקש הסימון באחת משיטות הניקוד האחרות, שהן ניסיונות אחרים לוקאליזציה של העברית.

(ו) הכתיב המוסדר לא יגרע את "האותיות הנחות" הנוהגות בכתבת מלה עברית עד היום, אף על פי שלא יהא להן לא תפקיד לסימון העיצור ולא תפקיד לסימון התנועה, כגון האל"ף של ראש, צאן או הה"א של קנה. ויש בכך משום שמירה על קו אטימולוגי, שרבים דבקים בו, ויש לו הצדקה בלשון עתיקת ימים, שספרותה המופתית והמקודשת כתובה על דרך זה.

העקרונות האלה היו לנר כל הוועדה, הדעות נחלקו, אם יש לסמן את כל התנועות העיקריות הנשמעות בלשוננו, והן חמש עד שש, או שמא ראוי להסתפק בשלוש בלבד והן i, o, u לפיכך ארבעה מששת הכללים הן הצעת הוועדה כולה, ושניים הצעת מחצית ה.

המציעים את הסימון ל-a ול-e הולכים לשיטתם: כל זמן שלא סומנו גם התנועות האלה, לא נעשתה הקריאה בעברית רהוטה, והכוונה אינה למתחילים או למעוטי ידיעה בעברית, אלא גם למשכילים. כל אחד מחברי האקדמיה יודע מניסיונו, כמה פעמים הוא טועה בקריאת משפט עברי, ורק בסוף הוא עומד על טעותו, וחוזר וקורא. המציעים רואים בהצעת הסימון של a ושל e צעד נוסף ומוכרח המציאות, צעד המשתלב במגמה הכללית של התפתחות הכתיב העברי, ואינם סבורים, שהורע כוח דורנו מכוח דורות הנקדנים. הללו לא נרתעו מלחדש בכתב העברי דבר שלא היה בו מקודם, ולא זזו ממלאכתם, עד שסימנו כל תנועה הנהגית בפיהם עד דק. המביעים אף סבורים, שעם סימון ברור ועקיב של חמש התנועות בטל הצורך להקים מערכת סימון למלים זרות בעברית, שלכל הדעות

קריאתן והבנתן אינן יוצאות מתוך הלשון העברית. שתי מערכות כתיבה, אחת לעברית ואחת למלים זרות, הוא דבר מוקשה, ואולי אף מופרך מעיקרו, וברי שבסופו של הדבר לא יתקיימו התחומים, שייתחמו בין שתי החטיבות, העברית והזרה, בכתיבתם של פשוטי בני אדם.

הצעת סימון e בסימן אחד, אף על פי ששני מיני e רוחים בלשוננו, הציירי והסגול, היא תוצאת פשרה, אם מפני שאחדים לא רצו להרבות חידוש, ואם מפני טעמים אחרים, בלשניים עיוניים:

הסימנים ל-a ול-e הבאים בהצעה אך דוגמה הם, ועדיין הסימנים טעונים בחירה והתייעצות עם מומחים לכתב. עיקר כוונת המציעים היא, שהסימנים החדשים לא תהא חציצתם בין אותיות העיצורים גדולה משל חציצת וי"ו ויו"ד "אמות הקריאה". אם תימצא מבחינה טכנית אפשרות טובה יותר, דומה אני שיהיה הדבר לרצון המציעים. וכבר הועלתה לפנינו הצעה מסוימת בעניין זה. אבל אני מדגיש בכל לשון של הדגשה, שעיקר הכוונה היא לא הסימן המוצע, אלא עצם הצורך בהצעת הסימון. וקודם שנתחיל בוויכוח על הצעת הוועדה אורשה עוד לומר מלים אחדות.

תיקון הכתיב כמה בחינות לו:

(א) הבחינה הלשונית, היינו: באיזו מידה הוא מציג בכתב את לשוננו, ואם אנו רוצים בהצגה זו?

(ב) הבחינה הפדגוגית: כיצד יהא אפשר ללמד את הלשון על פי הכתיב המוצע?

(ג) והבחינה הטכנית: איך יהא אפשר להגשימו בדפוס, במכונת-כתיבה ובכתב-היד? אשר לבחינה הטכנית הריני יכול למסור את מסקנותינו — של מזכיר הוועדה ושלי — לאחר התייעצות עם שניים מחשובי הגראפיקנים. כל החלטה שתתקבל עשויה להתבצע בתנאי הטכניקה של היום, הן לגבי מכונת הסידור, הן לגבי מכונת-הכתיבה, אלא שבטיב התקנה תלויה מידת השקעת הממון הדרושה לכך. שאלת עשייתו של התיקון נאה לעין ורהוט לקריאה ולכתיבה — עניין לעצמו הוא, ואינו ניתן להיפתר במליאת האקדמיה.

אשר לבחינה הפדגוגית אין ספק שתושמע הטענה, כי על ידי הכתיב המוצע נהרס בניין הלשון, ולא יהא אפשר ללמד בו את דקדוקה. במקום הזה אין צריך להאריך בדיבורים, כי טענה זו כל כולה בטעות יסודה ובמיעוט הבנה במהות הלשון ובדרכיה.

העברית נלמדת זה אלפי שנים, ושרידים מכללי דקדוקה אנו מוצאים בספרות, שקדמה הרבה להמצאת ניקודה. אדרבה, משהומצא הניקוד ונתפשט, היה צריך להתאים את מורשת הלימוד של הלשון ללבוש החדש שנתחדש בכתיב המנוקד. ואנו חשים בחיבוטיו של מי שקרוי המדקדק הראשון, ר' יהודה חיוג, בספר הניקוד שלו, ובחיבוטיהם של אלו, שאולי קדמו לו מתלמידי מנחם, בשעה שטרחו לנסח את כללי הציירי והסגול ואת כללי הקמץ, שלא הייתה לו אחיזה במבטאם, כשם שאין לו אחיזה במבטאנו. וכלום הרע כוחם של הפדגוגים שלנו היום מכוחם של אבות אבותיהם להתאים את ספרי הלימוד למציאות חדשה בכתיב? חזקה על המורים, שיוכלו למשימה זו ואף יראו ברכה בעמלם. ואם תהיה לחלטת האקדמיה ברורה ותקיפה, תימצא הדרך תוך זמן לא ארוך.

הבחינה הראשונה, זו הבחינה הלשונית — היא היא מעניינה של האקדמיה, ומחובתה של האקדמיה לענות בה במלוא האחריות כלפי מורשת הלשון רבת הפנים והחליפות ובאחריות שאינה פחותה ממנה כלפי צורכי הלשון בימינו שלנו. למען קידום העניין אני מציע, שהוויכוחים יתכוונו לבחינה זו בלבד, כי שאר העניינים הם אמנם אביורי הכתיב, אבל לא הכתיב עצמו.

הצעת הוועדה לתיקון הכתיב

א. הוועדה סבורה, שסימון כל התנועות העיקריות הנשמעות בדיבור יש בו כדי למנוע קריאת מלה עברית באפנים שונים, ועי"כ להקל את קריאת הנכתב. ברם נחלקו הדעות, אם יש לסמן את כל התנועות העיקריות כולן.

הכתיב המוצע נועד לשמש בלשון מכאן ואילך, ואין הוא בא להוציא מן השימוש את הניקוד בתנ"ך ובכל ספרות, שבה ייחשב כהכרחי. לפיכך ידעתו הפאסיבי של הניקוד תהיה חובה על לומדי העברית.

סימון התנועות יתבסס במידת האפשר על אמות הקריאה הנהוגות היום לפי דרכי "הכתיב המלא", ולא יגרע את האותיות הנחות הנהוגות בכתיב עד היום, כגון א אל המלים: ראש, צאן, שמאל; ה של קנה, מצה; י של עליך וכיוצא בזה.

ב. ואלה הכללים, שהסכימה עליהם כל הוועדה (אם פה אחד ואם ברוב דעות):

א. בכ"פ קשות נכתבות תמיד בדגש קל: ב, פ, כ.

ש שמאלית נכתבת תמיד בנקודה משמאלה.

ב. כל תנועת u נכתבת ו (וי"ו שרוקה), למשל: שוב, קומקום, הופו.

ג. כל תנועת o נכתבת ו (וי"ו חלומה), למשל: שור, חום, פול, קודקוד, שמור, פו, פו, פועלו, אוהלו, יועמדו.

יוצאים מן הכלל: לא, צאן, ראש, שמאל, תאמר, יאכל וכיו"ב.

הערה: ו ללא נקודה אינה מציינת אלא את העיצור, למשל: צוון, וכו"ו.

ד. כל תנועת i נכתבת ביר"ד וסימן מעליה.

הערה: כסימן מבחין לתנועת i הוצעו: (א) נקודה מעל לאות (החירק בניקוד הבבלי);

(ב) קו מאונך מעל לאות (סימן הרפה). למשל:

(א) שיר, ביקוֹת, דיברו, בני, ספרי, מין עים, תישמור, ביפרוס.

(ב) שיר, תיקוֹת, דיברו, בני, ספרי, מין, עים, תישמור, ביפרוס.

י ללא סימן אינה מציינת אלא את העיצור. למשל: גוי, קיימו (קיימו), ייזכור (ייזכור).

ג. הכללים שהציע חלק הוועדה יסודם בהנחה:

הבעת התנועות בכתב העברי בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים היא המשכחה הטבעית והשלמתה של דרך התפתחות הכתיב העברי, וצורך השעה הוא לצייד את הכתב בסימנים לתקנת הלשון בפי המוני העם. לפיכך המציעים רואים להציע סימון עקיב וקבוע גם לתנועות a, e (סגול וצירי כאחד). תוספת סימנים לתנועות האלה מייתרת את הצורך בהמצאת שיטת כתיב מיוחדת למלים זרות. כל כתיב שאיננו מסמן את כל התנועות העיקריות יחייב את האקדמיה להנהיג שיטת סימון מיוחדת לכתיב מלים זרות.

8

א. כל תנועת e מסמנים — ^ (והוא שלד של הסגולתא מן הטעמים), שיושם לאחר האות, אלא שמקומו בין האותיות — אם במעלה שורת האותיות או בכל רוחבה — יוחלט לאחר התייעצות עם גראפיקן. למשל: כ־ל־ב, ס־פ־ר, ח־ט־א, או מעין כ־ל־ב, ס־פ־ר.

ב. כל תנועת a מסמנים — v (יסודו בקמץ שבניקוד הבבלי), שיושם בדרך שיושם סימן

e. למשל: נ־ע־ר, ד־ב־ר, צ־ו־א־ר, מ־צ־ו־ה, ס־ס־ו־ו, ע־כ־ש־ו־ו; או מעין נ־ע־ר, צ־ו־א־ר.

האקדמיה ללשון העברית - מוגו בוֹכּוּיּוּת יוֹצֵרִים